

FAUNISTILISI TÄHELEPANEKUID KIRDE-PÄRNUMAAL.

FAUNISTICAL REMARKS ON THE NORTH-EASTERN PART OF THE DISTRICT OF PÄRNUMAA.

A. J ü r i s.

Töötades 1937. a. suvel Kirde-Pärnumaal Kõnnu-Vilivere ümbruses oli autoril võimalus pöörata tähelepanu seal esinevale lindude ja neljajalgsete faunale. Vaatlusele tulevad kaks tuumala: A. põhjas Kõnnu raba ja B. lõunas Suursoo.

K. Kerem'i foto 1937. a.
80. joon. Rabapistriku poeg
— *Falco p. peregrinus* Tunst.
juv.

A. Kõnnu raba asetseb samanimelisest raudteejaamast ca 2 km idas. Ta ümbruses esineb ulatuslikke salukuuseegametsi, mis kohati — eriti raba läheduses — on loduja iseloomuga. Kõnnu rabast lõunas, Vilivere ümbruses kohtame aga valitsevalt kase ülekaaluga ja üksikute kuuskedega salumetsa, kus kohati esineb ka väiksemas ulatuses sanglepa-lodu. Siin-seal leiame üksikuid väiksemaid niidualasid — tavaliselt asulate lähisümbuses.

1) Suuremateks kultuurmaistu aladeks on läänes Kõnnu, idas Reonda, edelas Vilivere ja kagus Luuri ümbrus. Eraldatuna esineb Kotka metsavahi põldude ala lähemast Kõnnu kultuurmaistu alast ca 2 km kagus. Väikesele kaugusele vaatamata avaldab metsa isolatsioon oma mõju, mis väljendub koduvarblase, *Passer d. domesticus* (L.), kui ka põldvarblase, *P. m. montanus* (L.), puudumises.

2) Kotka metsavahi ümbruses salukuusesegametsas esinesid linnudest: põhjatihane, *Parus atricapillus borealis* Selys., rasvatihane, *P. m. major* L., liirutaja, *Phylloscopus s. sibilatrix* (Bechst.), väike lehelinnuke, *P. collybita abietina* (Nilss.), metsvint, *Fringilla c. coelebs* L., ja roheline vint, *Chloris c. chloris* (L.). Viimane liik näivalt oli seotud põlde piirava kuusehekiga. Edasi noteeriti: suurt kirjurähni, *Dryobates m. major* (L.), sagedamini musträhni, *Dryocopus m. martius* (L.), kägu, *Cuculus c. canorus* (L.), meigast, *Columba p. palumbus* L., öösorri, *Caprimulgus e. europaeus* L., ohtralt esines pasknääre, *Garrulus g. glandarius* (L.). Ühel juhul nähti lendamas metsaveerul mustvarest, *Corvus f. frugilegus* L. Kevadel metsasisestel niitudel võidi näha rohkesti metsiseid, *Tetrao u. urogallus* L. Raudteeäärse telefonitraadil nähti istumas üht siniraagu, *Coracias g. garrulus*. L. 11. juulil õnnestus metsavahil kindlaks teha lodujas kuusekasemetsas mitte kaugel põldudest raudkulli, *Accipiter n. nisus* (L.), pesa, mis asetses kuusel tüvest ca 1 m kaugusel laial oksal. Pesa oli ehitatud puuokstest ja sulgedega nõrgalt seest vooderdatud. Pesas oli neli valges sulestikus poega.

Kahepaiksetest esinesid põldudel ja metsaäärsetel niitudel ohtralt rabakonn, *Rana arvalis* Nilss. ja rohukonn, *R. temporaria* L.. Harva peidetud urgastes (elamu trepi all) võisin konstateerida tavalise kärnkonna, *Bufo vulgaris* Laur., esinemist. Roomajatest esines kuivemal niidul rästik, *Vipera berus* L. Imetajatest esines ohtralt oravaid, *Sciurus vulgaris* L., kes peamiselt tegelesid *Corylus avellana* ühingus, ja metskitsi, *Capreolus capreolus* L., eelistades peatuspaigaks tihedat kasevõsa raiesmikel. Metsavahil õnnestus ühel korral näha ka põdra, *Alces alces* (L.), jälgi raudteetammil, mis olid tekkinud öösi raudtee ületamisel rändava looma poolt. Lodujas kuusesalumetsas 15. juuli õhtul nägi metsateaduse üliõpilane S u i k saarmast, *Lutra lutra* (L.), jooksvat rabast idas kraavide ristlemiskohal mööda kraavi SW suunas. Saarma esinemist Eidapere juurest algava ja lõunasse suunduva oja ümbruses tõendas ka Viluvere metskonna metsavaht hr. P r i i m e t s.

3) Kõnnu raba kuulub Lääne-Eestile iseloomulikkude *Trichophorum austriacum*'i tüüpi, rohkete laugastega rabade hulka. Ta on pikliku põhiplaaniga — pikkus 5 km ja maksimaalne laius 2,4 km, pindala 9,3 km². Ta vegetatsioon liigestamisel võime eraldada kolme vööd: raba piirava rabastunud männiku vöö (a), millele järgneb vöö, kus esineb *Pinus silvestris* f. *turfosa* harva üksiku kuni 2 m kõrguse männiga (b) ja lõpuks keset raba lage *Trichophorum austriacum*'i ala (c).

Kogu rabale on omane rabapistriku, *Falco p. peregrinus* Tunst., esinemine, kelle pesa õnnestus autoril leida 3. VII keset raba *Pinus turfosa* — laugastega alal — idapoolsest rabaäärest 700 m läände. Kuigi pesa ümbrus hoolikalt läbi otsiti, oli võimalik kätte saada ainult üht lennuvõimetut poega (80. juun.). Pesa asetses kuni 0,5 m kõrguse kaarjalt kõverdunud männi varjus *Eriophorum vaginatum*'i mätal (81. juun.) — ainult nõrgalt varjatud vaevakase, *Betula nana* põõsa-

81. joon. Rabapistriku pesapaiga skeem.

82. joon. Rabapistriku poja peatus-
aseme skeem.

keste poolt. Pesa ümbruses leidis peale räppetompude veel toiduks tarvitatud lindude jäänuseid. Pesast 13 m põhja suunas ja viimasest 19 m läände asetsesid poja peatusasemed samuti kaarja männitüve varjus kanarbiku või villpea mättal (82. joon.). Juba L o e w i s (1898) ja E. M i d d e n d o r f f märgivad, et nimetatud liik eelistab pesa ehitada väikeste kääbusmändide varju. Seesuguselt valitud pesaasemed võimaldavad pojalt otstarbekohast enesekaitsemist kallaletungija vastu: poeg toetus seljaga vastu puutüve tasakaalu säilitamiseks, seejuures püüdes jalalöökidega tõrjuda eemale kallaletungijat.

Pesa ja peatusasemete ümbrusest kogutud jääkmaterjal sisaldas mag. L e p i k s a a r 'e määramisel järgmist: metskurvits, *Scolopax r. rusticola* L., meigas, (2 is.), meikas, *Columba o. oenas* L. (2 is.), siniraag ja kiivitaja, *Vanellus vanellus*. L.

Neljajalgsetest esinevad rabal rabakonn ja arusisalik, *Lacerta vivipara* Jacq. A u l 'i (Kodumaa neljajalgsete, 1931) järgi esineb rabakonn „rabaveerudel, soodel“, Kõnnu rabal näib rabakonn esinevat tervel rabal — küll väikese ohtrusega. Sama märkame ka arusisaliku esinemises.

a) Rabastuvas männikus võisin konstateerida lindudest metsvinti, põhjatihast, ühel juhul liirutajat ja puukiuru, *Anthus t. trivialis* (L.).

b) *Pinus turfosa* ühingu alal võisin konstateerida korduvalt puukiuru esinemist. Raba edelaosas võidi korduvalt näha sookurgi, *Megalornis g. grus* (L.), kus asetses ka nende pesa (metsavahi andmetel). Nähti ka üht mudatildrit, *Tringa glareola* L., laugaste ääres jooksmas. Rabalaukas võidi näha üht piilpardi, *Anas c. crecca* L., poega (27. VI).

Autori foto 1937. a.

83. joonis. Pilliroo- ja lehtpuuvõsaga *Schoenus ferrugineus* — *Trichophorum alpinum*'i ühing.

Keskraba erosioonivagu ümbritsevas mändide ja kaskede kõrgvõsa alal võisin kahepaiksetest tõestada tavalise kärnkonna esinemist. Nimetatud koht pakub tavalisele kärnkonnale varju ja niiskust küllaldaselt määral. Autoril puuduvad andmed tavalise kärnkonna esinemise kohta rabadel peale nimetatud leiukoha. Kõige tõenäolisemalt võis ta rappa sattuda rände teel. Lindudest esines selles ümbruses puukiur.

c) Lagedal puu- ja võsarindeta rabal võisin kuulda kogu juulikuu kestel vilistamas põldrüüti, *Charadrius apricarius altifrons* Brehm. Nimetatud liigi esinemine oli seotud väga kindlakujuliselt lageda raba osadega. Middendorff (1889) mainib Kõnnu ümbrusest põldrüüdi pesa leidu 19. V 1887.

Lõpuks võisin raba kaguosas noteerida tikutaja, *Capella g. gallinago* (L.), esinemist. See osa rabast kujutab üleminekuraba rohke pilliroo- ja lehtpuuvõsaga (*Betula pubescens*, *Rhamnus frangula*, *Salix* sp. sp. jne.).

B. Suursoo asetseb Kõnnu rabast SW suunas Viluvere, Kärge ja Tootsi vahel. Suursoo loodenurk moodustab nn. Lehu raba, mis kujutab puu- ja võsarindeta *Trichophorum austriacum* raba, kus võisin juunikuu vältel pidevalt näha põldrüüte. Lehu raba kagunurgas toimub üleminek Suursooks rabastuva männiku vaheastmega, kus esinesid: metsvint, ohtralt põhjatihane ja harvemini puukiur.

Kirde- ja lääneosas piiravad Suursood valitsevalt märjad soised puisniidud, mis vahelduvad kuusesalumetsa tukkadega, mis kohati omavad isegi lodujat iseloomu, ja soiste niitudega. Idaosas kohtame aga soostunud noort kasemetsa üksikute mändidega, kus võsarinne on moodustatud valitsevalt pilliroo poolt, kuna rohuringes esineb

Autori foto 1937. a.

84. joon. Kraaviäärne rabastuv kasekõrgvõsa.

valitsevalt *Trichophorum alpinum*. Tavaliselt on seal tegemist enam-vähem pideva *Sphagnum*-kattega.

Suurematest kultuurmaistu aladest võiks nimetada läänes Tab-ria ja Lehu, kirdes Metsaküla, kagus Tootsi ja Uru ümbrust. Suur-soo kagupiirialal soo ääres asetseb Laastu talu, mille ümbruses vahelduvad põllud soiste niitudega ja salulehtmetsa tukkedega või lepakõrgvõsaga. Lindudest esinesid taluhoonetega seoses: koduvarb-lane, põldvarblane ja suitsupääsuke, *Hirundo r. rustica* L. Puuvilja-aias võisin märkida: kuldnokka, *Sturnus v. vulgaris* L., puukoristajat, *Sitta e. europaea* L., metsvinti, rohelist vinti, väänkaela, *Lynx t. tor-quilla* L., talvikest, *Emberiza c. citrinella* L., ja väikest põosalindu, *Sylvia c. curruca* (L.).

Põldudel esines ohtralt põldlõoke ja harvemini hallvares. Hei-namaana kasutatavas soos esinesid tikutaja ja kiivitaja, kuna kuive-matel heinamaadel kohtasime ka põldlõokest. Karjatatavatel puis-niitudel esinesid: talvike, metsvint, salu-lehelinnuke, *Phylloscopus trochilus acredula* (L.), rasvatihane, laulurästas, *Turdus ericetorum philomelos* Brehm., ja harva tikutaja. Põldude vahelises lepakõrg-võsas kuuldi õhtuti ööbiku, *Luscinia luscinia* (L.) laulu. Üksikute kuuskedega lehtmetsas esinesid meigas ja kägu.

Suursoo pikkus põhja-lõuna suunas on ca 8 km, keskmiseks laiuseks ca 5 km. Ta kujutab üleminekusood, kus esineb *Schoenus ferrugineus* — *Trichophorum alpinum* ühing. Valitsev osa alast (1) on kaetud tihedama või hõredama võsaga, mille liigiline koosseis on: *Phragmites communis*, *Myrica gale*, *Rhamnus frangula*, *Betula pu-*

besceis ja *B. humilis* (83. joon.). Puudest esinevad hajusalt üksikud männid. Äsjakirjeldatud alast on erinev keset sood asetsev puu- ja võsarindeta lage ala (2). Võsaga ja hajusalt asetatud mändidega alas esinevad siin-seal suuremad või väiksemad *Sphagnum*-kattega „saarekesed“, kus kohtame rabastunud salumännitukki, kus harva lisanduivad kased ja üksikud kuused (3).

Kraavide ümbruses kohtame sootuks teissugust vegetatsiooni. Siin valitsevad kasemetsad või kasekõrgvõsad üksikute mändidega, kus alustaimistus kohtame mitmesuguseid turvapinnasel asetsevatele salumetsadele omaseid liike: *Convallaria majalis*, *Majanthemum bifolium*, *Rubus saxatilis*, *Pyrola rotundifolia* jt. (84. joon.), kuivematel kohtadel *Sesleria coerulea* jt. Äsjakirjeldatud kraaviäärseid

Autori foto 1937. a.

85. joon. Heinamaana kasutatav soo. Tagaplaanil näha *Sphagnum*-kattega rabastunud männisalumetsa „saarekesi“.

võsastikes esinevad: salulehelinnuke, kuuserikkamas kohas ka väike lehelinnuke, liirutaja, metsvint, aedpõõsalind, *Sylvia borin* (Bodd.), väike põõsalind, kohati võsaritsiklind, *Locustella n. naevia*, (Bodd.), punakurguke, *Erithacus r. rubecula* (L.), mändiderohkes võsas põhjatihane, puukiur, ööbik ja tikutaja. Peale nimetatud liikide esines veel ohtralt tetri, *Lyrurus t. tetrix* (L.), ja metsiseid.

1) Suursoo valdaval osal esinevad: tikutaja, kadakatäks, *Saxicola r. rubetra* (L.), ja sookiur, *Anthus pratensis* (L.). Sellel alal õnnestus pesitajatest tõestada välja-loorkulli, *Circus c. cyaneus* (L.) esinemist. 19. V oli pesas kolm muna, millest üks autori poolt kollekteeriti. Pesa uuestiküllastamisel 26. V oli pesas jällegi kolm muna. Välja-loorkulli pesa asus väikesel *Sphagnum*'i mättal madalate kanarbikupõõsakeste vahel. Pesa ümbruses oli kuni 1,30 m kõrgune pilliroovõsa.

2) Lagedamal suuremate või väiksemate võsatukkadega soo-osal õnnestus autoril 8. VI leida *Schoenus ferrugineus*'e mättal pesa, mis arvatavasti kuulus täpiliselle tildrile, *Tringa ochropus* L. Samast kohast pisut eemal kraavi kaldal võisin näha üht täpilist tildrit koos kahe lennuvõimetu pojaga (7. VI).

Suursoo lagedas heinaniiduses lõunaosas (85. joon.) esinevad:

Autori foto 1937. a.

86. joon. *Schoenus ferrugineus*—*Trichophorum alpinum*'i ühing *Sphagnum*'i mätastega, kus esinevad suuremad männid, kuna lehtpuuvõsa puudub täielikult.

sookiur, kelle pesa viie munaga leidsin väikesel samblamättakesel, ja kiivitaja.

Soo-osal, kus esineb hõre männivõsa (lehtpuuvõsa puudub) üksikute 2—3 m kõrguste mändidega (86. joon.), võisin tähele panna puukiuru ohtrat esinemist.

3) *Sphagnum*-kattega ja männisalumetsatukkadega kaetud saarekestel esinevad: metsvint, liirutaja ja puukiur.

Lõpuks avaldan südamlikku tänu dr. J. A u l'ile, kes määras osa neljajalgsete materjalist, ja mag. J. L e p i k s a a r'ele lahkete näpunäidete eest.

Kirjandust:

- O. L ö w i s: „Diebe und Räuber in der baltischen Vogelwelt“ 1898. a.
E. M i d d e n d o r f f: „III Ornithologischer Jahresbericht aus d. Russischen Ostsee-Provinzen.“ „Ornis“, Wien.

SUMMARY.

During his work in the neighbourhood of Kõnnu-Viluvere in the Summer of 1937 the author was able to direct his attention to the varieties of birds and animals occurring there. Two main areas will be considered:

A. The Kõnnu bogs in the North and

B. The Suursoo in the South.

A. The Kõnnu bog belongs to the type of *Trichophorum austriacum* characteristic of Western Estonia. In the classification of its vegetation we may differentiate three belts: A belt of marshy pine-woods bordering the bog (a) * followed by a belt where the *Pinus silvestris* forma *turfosa* occurs as a rare individual pine growing to a height of 2 m. (b) and, finally, in the middle of the bog, a bare area of the *Trichophorum austriacum*. Worthy of notice is the find of a nest of the *Falco p. peregrinus* L. and the occurrence of the *Charadrius apricarius altifrons* Brehm.

B. The Suursoo is a transition bog, where the *Schoenus ferrugineus* of the *Trichophorum alpinum* community occurs. A considerable part of the area (1) is covered with a thicker or thinner underwood of foliaceous trees where a nest of the *Circus c. cyaneus* (L) was found. In the middle of the bog lies a bare space without a stratum of either trees or underwood. (2) Here and there larger or smaller "islets" occur, covered with *Sphagnum* where boggy clumps of pines and other foliaceous trees can be found (3). Along the ditches birch woods or high birch brushwood predominate where species occur appertaining to foliaceous woods. In the North-Western corner of Suursoo, in the so called Lehu bog, the *Charadrius apricarius altifrons* Brehm occurred. An enumeration of other species

* The marks conform to those used in the text.

which have been found there is given in the Estonian text under respective headings.

Fig. 80. Young of *Falco p. peregrinus* Tunst. juv.

Fig. 81. Scheme of location of nest of the *Falco p. peregrinus*.

Fig. 82. Scheme of haunt of young *Falco p. peregrinus*.

Fig. 83. *Schoenus ferrugineus* of the *Trichophorum alpinum* community with reeds and foliaceous underwood.

Fig. 84. Swampy high birch-brushwood growing along ditches.

Fig. 85. Bogs used as meadows. In the background "islets" of swampy pine-clumps covered with *Sphagnum*.

Fig. 86. *Schoenus ferrugineus* of the *Trichophorum alpinum* community with *Sphagnum* sods where larger pines occur, but where there is no foliaceous underwood whatever.

SUMMARY

During his work in the neighbourhood of Käana-Vüpera in the summer of 1937 the author was able to direct his attention to the occurrence of birds and mammals occurring there. Two main areas will be considered:

A. The Käana bog in the North and

B. The Saunoo in the South.

A. The Käana bog belongs to the type of *Lobeliastrum aestivum* bog.

In the classification of the vegetation of its vegetation we may distinguish three types: A bog of marshy pine-woods between the bog (a) lot

with pine trees where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

which now grows to a height of 2 m. (b) and finally, in the middle of the bog

is a bog of the *Lobeliastrum aestivum* type. worthy of notice is the fact of a

part of the bog (c) and the occurrence of the *Lobeliastrum aestivum*

in the bog (d).

B. The Saunoo is a transition bog where the *Sphagnum* bogs are of the

Lobeliastrum aestivum type. A considerable part of the bog (1)

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (2) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (3) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (4) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (5) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (6) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (7) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (8) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

of the bog (9) where the *Lobeliastrum aestivum* bog is rare and

is covered with a higher and thicker bog of foliaceous underwood. There is a part

Äratrükk Miscellaneous II. 50 eks. Tell. nr. 203.